

pomenljivejši oni na šestem mestu, kjer pesnik nameri pozornost svojim lastnim križem in težavam s prav posebnim poudarkom. Lirična in epična barva je torej simetrično porazdeljena, intenziteta pojema ali narašča od sredine ali proti sredini, kakor ravno opazujemo umetnino. Vsebinski in ti pesniški poudarki tvorijo ritmiko in harmonijo, ki je moderna poezija ne pozna in zato tudi ne more umeti staroklasiške tehnike¹ v Prešernu.

Če pregledamo samo površno v tem zmislu Prešernove na sedmorični sestavi sloneče umetnine povrsti, se nam odpre morda pogled v Prešernova dela in morda še nekoliko dalje prek Čopa.

Četrta gazela je posvečena Filomeli-Juliji, šesta Prešernu samemu, paralelno v Krstu (po Grafenauerjevi razdelbi:

131 | 2332 | 131 | 131 | 2322 | 131 | 3222 | 131)
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

šesta sostavna skupina Črtomiru in sredina — četrta skupina — Bogomili. Sodil bi, da že ta pa-

ralelna sostava dovolj govori za pravo umevanje oseb Bogomile in Črtomira. Ali ima res Žigon napakno razlago teh oseb? Morda so se mnenja že izravnala. Paralela sili v prid Žigonovi trditvi.

Pa vrnimo se k Različnim poezijam. Sedem jih je in če primerjamo vsako pesem te skupine s posamezno gazelo ter obe skupini drugo z drugo kot neki celoti svoje vrste, nam postane jasno, da vladajo i tu gotove barvne in vsebinske paralele. Najprej epična sredina: Četrta gazela in Perva ljubezen! Kako vsebinsko važna izpoved tu in tam? Šesta gazela in Glosa: ne čutite osebnega značilnega apostrofa pesnikovega? Vsebina, ton, osnovna misel? Slep je, rečemo lahko i mi, kdor ne vidi tu na tem šestem mestu osebnega — pesnikovega apostrofa! In končno še dvoje: literarna satira v sedmi gazeli in Zabavljivi napisi ter apostrof najdražji osebi v drugi gazeli in V spomin Matija Čopa! Pa kogar zanimajo te stvari v podrobnem, vzemi in zamisli se v Prešernovo zbirko ter Žigonovo teorijo, da spoznaš Prešerna — pesnika — umetnika — arhitekta.¹

(Konec.)

¹ Dokažem v Času.

¹ Nekatero posebnosti na drugem mestu.

Književnost.

Slovenska.

Nove zbirke poezij.

Za nobeno vrsto slovstva niso naši časi tako neugodni, kakor za pesništvo in za askezo. Pesnik in asket potrebujeta samote, tihega opazovanja in mirnega premišljevanja. Dandanes je pa vrtinec življenja tako deroč, da vsakega potegne za sabo in dere s tako silo, da nam ne pusti niti trenutka za mirno opazovanje in premišljevanje. Ljudje zahtevajo toliko od življenja, da niso nikdar zadovoljni in boj z življenjem jim izčrpuje vse življenjske sile. Življenje samo je postalo tako bujno in razkošno, kričeče in nasilno, da človek vsa svoja leta porablja, da zbira vtiske in grmadi čustva, a ne pride nikdar do potrebnega miru, da bi premislil, uredil in umetniško obdelal, kar je doživel. Pesniku današnjih časov se godi, kakor časnikarskemu poročevalcu, ki je prišel na veselico z namenom, da o njej poroča v svoj list. Veselica je tako živahna, burna, opojna, da poročevalec gleda in gleda, opazuje in zbira tvarino do jutra. Zjutraj pa zaspi utrujen in nima več časa napisati poročila.

Naš narod občuti to še toliko bolj, kolikor hujši je pri nas boj z življenjem in kolikor slabše so naše odporne sile. Toliko bolj moramo torej biti veseli, da se je v zadnjem času pojavilo nekaj pesniških zbirk. Pesniški vir torej tudi pri nas še ni popolnoma izsušen in upajmo, da bo sveži veter, ki je v zadnjih letih

zavel na našem gospodarskem in javnem polju, pripihal tudi na polje naše umetnosti in kulture sploh ter se bo tudi tu začel veseli preobrat. Seveda nas pesniške zbirke, ki so izšle v zadnjih mesecih, same nasebi večinoma še ne pooblašajo za tako vročerkve nade. Veselo je že samo dejstvo, da poezija še ne izumira. Dotlej moremo še vedno upati v njeno renesanco. — Zdaj pa k zbirkam samim.

Radomski: **Z mojega vrta**. Pesmi. Ljubljana 1910. Tiskal in založil Dragotin Hribar.

Za slovensko pesništvo ni slabo znamenje, da je celo ta knjižica našla založnika. Seveda ne moremo povpraševati po pogojih, pod katerimi se je založila. Gospod Radomski — njegovo državljansko ime nam je prikrito — je čital poglavitne slovenske pesnike: Gregorčiča (vsaj prvi in drugi zvezek), Prešerna, Gestrina, menda tudi nekaj Stritarja in Aškerca. Zupančiča, Ketteja in Murna menda ne. Tudi o Levstiku ni najti jasnih sledi. Omejil se je torej bolj na slovenske šolske klasike. Nekaj Gregorčičevih pesmic in eno Gestrinovo se je naučil morda celo napamet, ker jih posnema precej svobodno. Pesem „Usahnela“ je v zvezi z Gestrinovo „Pri narodnih pevcih“, „Zakaj ni več Slovencev v nebesa“ z Aškercevo „Nebeško romanco“, iz pesmi „Pesem Amerikancev“ zvane odmevi Aškerčeve „Amerikanec“, Prešernove „Mornar“, Gregorčičeve „Oh bojno polje“. Uvod je sličen onemu v drugi zbirki Gregorčičevih poezij itd. itd.

Seveda ne rečemo, da je pesnik slepo posnemal, ampak samo, da je pesnik pazljivo čital in da se v njegovih pesmih nahajajo tuji odmevi. Izvirne misli so se mu posrečile malokdaj. Morda najprijetneje se bere ona kratka:

Če bi dalo se,
pa bi se kratkočasil,
ponoči zvezdice
na nebu bi pogasil!

Le eno pustil bi
samo zmed vseh goreti,
ki moji ljubici
tje v kamrico sveti.

Samo, da se mi tudi zdi, da sem to misel že nekje čital.

Kaj pa predmet sam in duševno obzorje pesnikovo. Njegova psiha ni ravno skomplicirana in njegovi vzori ne gredo ravno čez meje naših povprečnih malomeščanov. V uvodu pravi, da če nam bo ugajal njegovega šopka vonj, potem ni vrtnaril zastonj. To je dovolj skromno. Samo, da bi za trenotek poduhali njegove cvetlice, več si ne želi! Poduhajmo jih torej. Radomskega poezije bi delili v osebne, politiške in filozofske.

V pesmi „Človek in veselje“ nam razodeva svoje ideale. — Rad bi bil ptičica, da bi sedel na oknu in gledal, kako se dekleta oblačijo; rad bi bil ribica, da bi ga ne žejalo za cvičkom, rad bi bil metuljček, da bi lahko zastonj izsrkaval med iz cvetk. Žalibog je pa samo človek, ki se mora trdo boriti za vsako tako sladkost. Zato je pa hudo otožen in pravi, da najrajši sedi pri polni kupici sam v kotu in premišljuje boje in upe življenja in pot človeštva. Ob takih prilikah se mu obudi pevski duh in iz vinskih kapljic se rode pesmice. Zato je pa strašno hud na abstinence ter zatrjuje, da ne bodo svojih naukov nikdar vcepili njegovi bistri glavici. On ga bo pil iz bokala, dokler bo zdrav in čil in seveda tudi, „dokler bo denarcev kej“. Celo na stare Grke je zelo hud, ker so vino mešali z vodo in kvarili tako človeštvu njegov najdražji zaklad. Všeč mu je pa, da se Grki niso sramovali telesne golote in da se je pri njih tako lahko spolno občevalo. Samo Navzikaja mu je bila preveč sramežljiva, ker je imela gotove ozire pred Odisejem. Izgovarja jo, da si je to najbrže Homer sam izmislil. Sicer pa zatrjuje naš pesnik, da so mu bolj všeč petična kot pa lepa dekleta, kajti ljubezen odpade kmalu, za dobro doto se pa dolgo lahko pije. Sploh ženska ni zato, da se goji do nje ljubezen, ampak samo da preganja dolgčas. Sicer pa po njegovem mnenju tudi dekleta niso nič boljša od njega. Danes prisega enemu, jutri pobega z drugim, ko je solnce zahajalo, je še njemu prisegalo zvestobo, ko je drugo jutro zopet izhajalo, je pa dekle že navsezgodaj rajalo z nekim drugim fantom. Sicer svetuje nekje deklici, naj cvete na skrivnem kot vijolica, in opisuje drastično, kako hude posledice ima spolno uživanje.

Vkljub tako lahkoživim načelom je vendar naš pesnik tudi hudo otožen, a ne pove, zakaj. Pravi samo, da so ljudje preveč hudobni. Ali natakariča ne dá na kredo, ali v čem tiči ta hudobija, nam pesnik ne pove. Pravi celo, da pije samo iz obupa, ker je svet tako hudoben. Na rojstni dan se posebno spominja težkega križa, katerega mu je ta dan naprtla usoda in zato vtaplja ta dan v vino.

Ker je moderno, je zložil Radomski tudi nekaj socialnih pesmic. Toda njegovo stališče v socialnem vprašanju je jako plitvo. Obžaluje Amerikance, da morajo v tujino; Martani opazujejo z daljnogledi neke ulične demonstracije na zemlji, iz česar sklepajo, da prebivalci zemlje ne morejo biti razumna bitja; opeva delavca, ki služi premalo, da nima za kaj piti; kot rešitev socialnega problema priporoča, naj se daje prosjakom miloščina.

V narodnih in politiških pesmicah se hujuje, da je na Slovenskem medsebojni prepir. Vzrok tega prepira vidi v tem, ker je med Slovenci preveč vere, hujuje se na slovenske politiške voditelje in proslavlja stare slovenske pogane, ki so se borili zoper krščanstvo.

Naš pesnik tudi filozofira. Opisal sem že njegovo svetovno naziranje in njegov pesimizem. „Na prijateljevem grobu“ se je spomnil, kako sta včasih v pozni noči pri čaši vina premišljevala o Bogu, o duši in o raznih svetovih. Seveda je bilo pri taki dispoziciji težko razvozljati taka vprašanja. Vendar meni naš pesnik, da se človeška duša po smrti vrne k Bogu, ki jo je vdahnil. Splošni njegovi nazori o življenju so, da je na svetu edino dobro vino in dekleta. Ako bi tega ne bilo, bi se sploh ne izplačalo živeti.

Nekaj pesmic vleče že bolj na epsko polje. Opeva morje, ki je zalilo zemljo in tako maščevalo krivice, ki se gode na njej. Dva konja se pogovarjata o avtomobilu, prvi se ga veseli, drugi je pa mnenja, da bo potem še slabše za konje. V „Tit in Berenice“ daje Judinja Berenice dolgočasne nauke cesarju Titu, ki se ga pa dobro primejo. „Lepa Vida“ se vozi naskrivaj v aeroplanu k svojemu izvoljencu.

Slovničnih napak in nerodnih skovank se tudi več dobi, n. pr. mestjan m. meščan, globočje m. globlje, izraz „vel“ (?) itd.

Zamudil sem se nekoliko dalje pri tej knjižici, da čitatelji razvidijo, kaj se pri nas lahko tiska in kako duševno obzorje vlada v gotovih krogih. Čitateljev knjižica pač ne bo našla mnogo.

Dr. Ivan Pregelj: **Romantika**. V Gorici 1910, str. 96. — Dom in Svet je že prinesel oceno te knjižice. Vendar ne morem kaj, da ne bi tudi jaz izplačal srčnega dolga milemu prijatelju. Saj pa tudi knjižica to zasluži! V tako skromni obliki stopa pred nas in tako neznatna je njena zunanost, da bi le prelahko ostala neopažena. Kdor jo zagleda, si bo mislil, da je to ena izmed dnevnih prikazni na slovenskem polju, ki je po kakšnem čudnem naključju zagledala beli dan.

Ko pa pričneš čitati, si razočaran, in kolikor dalje čitaš in se vglabljaš, toliko večje je tvoje razočaranje. Knjižico je napisal pesnik, in sicer ne pesnik od danes do jutri, kakršni polnijo vrzeli po časopisih, pesnijo za tekoče potrebe in izdajo slučajno zbirko svojih pesmic prijateljem in znancom v spomin.

Ne! To je pisal pesnik, ki bo, ako bo šel dalje po svoji poti, stal nekoč v vrsti naših pesnikov klasikov enakovreden v družbi. To povem jaz danes vsem z vso silo svojega prepričanja. Že v pričujoči zbirki jih imamo nekaj, ki bi lahko stale v antologiji slovenske poezije med Prešernovimi in Gregorčičevimi proizvodi.

Seveda ne smemo pričujoče zbirke presojati z višine zrelega moža, ki nam podaja razvite plodove svoje muze, ampak mladeniča, ki gre odločno in smotrno proti višini, išče stezā in si dela pot med grmovjem.

Tovariši „Daničarji“ pomnijo dobro tihega, mirnega mladeniča. Bil je vedno dobre volje, dasi mu je bila neka čudna mehka melanholija razlita po obrazu. Povsod je bil priljubljen, v vsaki družbi so ga radi videli, dasi se je vedno poznalo, da ni naš, ampak da živi v nekem svojem svetu. Njegovo življenje je bilo trdo in težko, težko se je moral boriti z njim. Silnejši značaji podlegajo često v takih bojih in upadajo, kaj še le on, mehki, sentimentalni mladenič z melanholično dušo in sanjavo domišljijo. Večkrat je že omagoval in obupaval, morda je včasih celo sam mislil, da se ne dvigne več. Toda s pomočjo svojih dobrih tovarišev in prijateljev in s pomočjo svojih verskih vzorov se je vedno spet dvignil in šel naprej in prispel do točke, kjer se je mogel oddahniti in pogledati dol po svetu. In tu je sedel na kamen, položil glavo med dlani, se zamislil in napisal priučujočo zbirko pesmi.

Velik je videti v tej zbirki napredek od onih pesmic, ki smo jih prej kdaj čitali. To nam daje upanje, da nam bo ustvaril še kaj boljšega. Pregelj je byronist. Vem, če je kdaj čital Byrona, vendar nas spominja na mnogih mestih na velikega angleškega pesnika. Na primer pesmice: „Mitte panem et spongiam et citharam!“ se nam zdi, kakor da bi jih že čitali v slovečih hebrejskih poezijah. Istotako zvene Pregljevi kratki napisi jako sodobno, kakor Byronovi. Iz nekatereh Pregljevih pesmic se nam zdi, kakor da bi se naenkrat oglasil Byronov „Child Harold“ itd.

Ne moremo reči, da bi Pregelj posnemal Byrona, ki ga najbrže ni nikdar bral; ne moremo tudi reči, da so to samo slučajne podobnosti. Odgovor nam je dal naš pesnik sam z naslovom svoje zbirke: „Romantika“. Naš pesnik je sin one romantiške struje, ki je našla v Byronu enega svojih največjih predstaviteljev, ki se je razlila po vsem svetu in ki je zlasti Slovanom dala največje pesnike. Rusi Puškin, Lermontov itd. so bili byronisti, Byron je imel vpliv na Mickieviča in druge velike poljske pesnike one dobe, vplival je na prebujenje češke poezije in na našega Prešerna. Pregelj je gotovo dobro storil, da se je spustil v šolo, ki nam je dala največje duhove.

Pri tem se pa ni zaprl popolnoma modernizmu. Uklonil se mu je semtertja celo bolj, kot bi bilo morda želeli. Zanesljivi pesniški šoli in jasnemu krščanskemu svetovnemu naziranju, pač pa tudi prirojenemu zdravemu zmislu in dobremu okusu je pripisati, da se ni dal od nje zlomiti.

Pregljevi verzi niso tako presojni in prozorni, gibčni in gladko tekoči kakor Gregorčičevi. Zato ne bodo segli do tako širokih krogov in se tako udomačili med narodom. Toda misli njegove so globkejšje, izraža se bolj krepko in jedrnato. Gregorčič se laže čita, Pregelj se bolj uživa. Seveda ne smemo primerjati Gregorčiča iz njegove najlepše dobe, pesnika „Oljke“ in „Soče“, „V pepelnični noči“ in „Življenje ni praznik“ s Pregljem začetnikom. Toda tudi tako primerjanje bi ne izpalo za našega pesnika preveč nečastno.

Pregelj nima one stroge umerjenosti, ki tako odlikuje našega prvaka Prešerna, nima njegove žgoče strasti in njegovega perečega sarkazma. Pregelj je pesnik tihe melanholije in nemirnega hrepenenja. Nima Prešernove raznovrstnosti oblike, silne plastičnosti, opisovanja in krepkega sloga. Presega ga pa po po-

zitivni vsebini svojih življenjskih nazorov in plemenitosti čustva in misli.

Najbolj so se Preglju posrečile kratke sentence, napisi in posvečenja in pa drobnejše lirične pesmice.

Krasna je njegova molitev:

Ti, ki si v kamen dahnil zlato,
ti, ki si zvezde vzdal v nebo,
stresaš grom, blisk z roko loviš,
v stvarstvo nebroj darov deliš:
solncu oblast, da zemljo gnoji,
roži, da vonj po vrtu rosi,
ptici, da med prostosti slavi,
srcu dekličjemu da gori: —

Daj domovju mojemu zvezd,
vrni mladino s krivih cest
in za vse, kar odmenil si rož,
daj nam mož, daj nam mož!

Take molitve še nismo čitali v slovenskem jeziku. „Svoji ženi“ je napisal naš pesnik:

Ko tica golob je moja ljubav,
boječa in skromna,
kot morje ogromna
in verna, ko matere hčeri pozdrav.

„Materi“ pa:

Tvoje bridke solze, mati,
kteri naj bi sin preštel?
Več mi nisi mogla dati:
Ljubil sem te in umel!

„Bolečino“ je definiral:

Kaj je tvoje bistvo, bolečina?
Strast ti mati, oče je napuh,
stvarnik tvoj je izgubljeni duh,
dol solza — je tvoja domovina!

Prostor mi ne dopušča, da bi navedel več njegovih stihov. Ne morem si pa kaj, da ne bi za zgled semkaj postavil še njegov krasni sonet „Izpoved“:

Besed dovtipnih kdaj bogat
in pesni polen gibkozračnih,
postal sem žrtev misli mlačnih,
njih pust in suhoparen svat.

Tako je! Cvet ima pomlad
in julij bliske v dneih oblačnih;
se meni v žitja dnevih mračnih
osul je cvet, rodil ni sad!

Prezgodaj sem bil „star“ postal;
ni naglica nikoli prida,
ko hipno v teku več ni tal.

O, polen v starosti je stida,
kdor bil si je za zgled izbral
finale žalostni — Ovida.

Manj srečen je v svojih baladah in romancah, dasiravno so nekatere izmed njih tudi jako čedne.

Lep in pretresljiv je monolog „Satanas“ po „Novi komediji“. Goethe, Lermontov, Carducci in mnogo drugih velikih pesnikov vseh časov se je že trudilo, da bi nam v slovstvu ustvarili tip onega „duha, ki vse zanikuje“. Težka naloga, ker težko je opisati ono, kar je sama negacija.

Krasna in dovršena je tudi „Tožba zavržene“ (Iz „Nove komedije“). „Silhueti“ sta v slogu Byronovem krepki in kratki potezi, mračni in pretresljivi. Balade „Humanist in vrag“, „Menih in vrag“, „Veliki petek“,

„Ob uri in dnevu“, „Skeptikova povest“, „Snežno dete“, „Povest o solzah“, „V kresni noči“ imajo več ali manj čudovit, nenaraven konec po načinu davnih romantikov, ki pa duhu našega časa manj ugaja. Krasna je pa spet in čudovita v svoji preprostosti pesnica: „Mati“. Iz kratkih, gladko zvenečih verzov in milih besed odseva vsa divja bol matere, ki plače nad bolnim otrokom.

Najmanj mi ugaja zadnja pesnitev: „Zlato“. Ne rečem, da bi mi misel ne bila všeč in verzi so krepki in plastični — slog Lermontova. Toda preveč je raztegnjeno in nejasno. Sicer se pa tudi Gregorčiču in Prešernu niso vse pesnitve enako posrečile.

Naši časi niso naklonjeni poeziji. Pa tudi razna razočaranja, ki smo jih doživeli, so povzročila, da ne sprejemamo več poezije z nekdanjim mladeniškim navdušenjem. Postali smo skeptični v tem oziru in

DON CEREBOTANI,
iznajditelj brezžičnega žepnega brzojava

nezaupljivi. Mnogokrat je to zdravo in dobro in ta skepsa in nezaupljivost občinstva je dala slovstvu večkrat že dobre usluge. Toda v našem slučaju moramo odložiti to nezaupljivost in sprejeti našega pesnika s toplim srcem. Naj nikogar ne ostraši skromna zunanost, ampak prične naj čitati, in kolikor bolj bo čital, toliko bolj se bo prepričal, da ima v rokah resnične bisere poezije.

Vojeslav Molè: **Ko so cvele rože**. Kleinmayr & Bamberg. Str. 135. Pesnik sam je opisal svoje pesmi, da so čaša, v kateri kipi vino njegovega življenja in v kateri vre in kipi opojna sladkost hrepenenja in zlatih sanj. V njej dehti skrivnost vriskajočih ur, čas cvetja, petja in rožnega brstenja in čas, ko grozd dozoreva v bregu in je svet poln solnca in blestenja. V njej spi žar ustnic, ki so vzbletele kot škrlatna roža na vrtu mladih dni in čar dveh lilij, ki so ga objele v spanju in mu zasejale v dušo sanje o brazdah, katere poljublja jesen. In to čašo je dvignil njej, Eli.

S tem uvodom je dobro označil zbirko po obliki in vsebini.

Čaša, kipečega vina je njegova poezija. Čaša, ki se nagne in izpije, naredi prijeten občutek, omami nekoliko glavo, potem pa takoj izginejo njeni sledovi. To je vriskajoča pesem favnov, nimf in bakhantinj v mesečni noči. Drzne metafore se kopičijo v smelem poletu. V vsej mogočni prirodi ne najde pesnik dovolj primer tega, kar hoče povedati. Kopiči in kopiči naj-smelejše primere, zbira od vseh strani najsilnejše izraze, a slednjič je pri koncu in čitatelj obstane in pre-mišljuje, kaj mu je pisatelj hotel povedati. V pester venec povezane drzne metafore, to je najsilnejša in najlepša stran Moletovih poezij.

Včasih so primere, dasiravno silne in nenavadne, vendar tako jasne in blizu stoječe, da se vežejo v res-nici v krasen šopek, n. pr. v pesmici „Makovo polje“:

Polje, polje, kakor kralj v škrlatu
se mi zdiš;
kot junak, ki pal je v svojem zlatu,
krvaviš.
Kot da da'ja v ognju je vzplamtela,
mak žari;
kot da večnost je izkravela srčno
kri.

Včasih so pa tudi tako nakopičene, da utrudijo čitatelja in naredijo pesem težko razumljivo. Z metaforami prenapolnjeni verzi so, kakor potica, ki je preveč nabasana z raznimi sladkarijami. Kosček ali dva gresta, potem se pa ustavi.

Zunanja oblika Moletovih poezij je jako razno-vrstna in izbrana. Od stare safiške kitice, pa do naj-bolj rafiniranih modernih verzov so najraznovrstnejše oblike zastopane. V slovenskem slovstvu še nimamo pesnika, ki bi rabil tako raznovrstnost metrov. Zbirka bo imela tudi ta pedagoški pomen, da bo v njej učitelj stilistike lahko našel za svoje učence v lepi obliki se-stavljene vzorce raznih metrov. Safiška strofa se mu je ravnotako posrečila, kakor elegiški verz ali tercina. Vendar je morda ena najprikupljivejših pesmica „Slovo“, ki ima popolnoma preprosto obliko in nima one mno-žice drznih metafor. Zveni skoraj, kot kakšna narodna pesem:

Pozvanja zvon, iz sna budi,
zvonjenje gre čez mesto,
jaz grem na daljno cesto,
kalé smejoče se oči,
devojka ti!

Tako se križajo poti,
tako narazen grejo,
tako radosti mrejo,
ko v srcu tiha bol vzbrsti,
devojka ti!

Samo ljubezni konca ni
in bolj kot kdaj je sveta
in bolj se v venec spleta,
ki vse življenje venča mi,
devojka ti!

Pozvanja zvon, budi, budi,
v daljine grem, v tujine —
ljubezen moja mine,
ko v grobu srce mi zaspi,
devojka ti!

Starogrška mitologija, srednjeveška viteška poezija in upodabljalno umetnosti so vpletene v Moletove poezije. Nekatere pesmice delajo vtisk, kakor da bi

nastale pri ogledovanju kakšne klasiške slike. Vendar je vpletena mitologija, renesanca in chanson d'amour tako naravno v nove verze, da ne dela nobene sile občutkom čitatelja. V tem oziru še nismo imeli pesnika, ki bi obsegal tako široko polje. Podoben mu je samo Prešeren.

Najslabša stran Moletove poezije je pa njena vsebina in duševno obzorje. On pozna samo en predmet, vriskajočo ljubezen do Ele. Semtertje se najde bolj melanholički nastroj, mimogrede se dotika tudi drugih predmetov, a tega je malo. Tudi pri Prešernu je bila glavna vsebina njegove Muze strastno hrepenenje po izvoljenki. Toda koliko drugih krepkih in preciznih misli je razvil še poleg tega. „Železna cesta“ in „Nova pisarija“, „Nezakonska mati“ in razne „Puščice“ itd., itd. Molè je pa silno enostaven. Samo drhtenje, hrepenenje, pričakovanje, opojna časa, rože na ustnih, ogenj v očeh, lilije na roki itd. Kako je pa Prešeren krepak in raznovrsten v svojih čuvstvih do Primičeve Julije! Primerimo njegove sonete in gazele na primer s pesnimi Moleta.

Molè je kot pesnik impresionist in privrženec šole, ki uči, da mora umetnost samo odbijati vtiske duše. Ne potrebujemo predmeta, ne potrebujemo misli, v poeziji, naj se zrcali samo trenutni nastroj duše. Beseda je samo sredstvo, da se izraža ta nastroj, a ni sredstvo, da izraža misel. Ta nastroj se izraža lahko tudi iz samega žvenketanja besed, ako tudi nimajo nobenega logičnega zmisla. Nekaj drugega je misel, ki služi resnici, a nekaj drugega nastroj duše, ki je predmet poezije.

Gospod Molè ni skrajen in ni dosleden impresionist. Vendar v njihovih vrstah je. To je, kar nas z umetniškega stališča načeloma loči od njega. Prvi vir lepote je predmet sam, globokost in obsežnost misli, potem pa način izražanja, tako kakor je prvi pogoj lepe slike primeren predmet. Dober slikar lahko naredi tudi iz malo primerne predmeta lepo sliko, a mazač tudi iz najlepšega predmeta ne bo naredil umotvora. Vendar je umetnost slike v prvi vrsti odvisna od predmeta, ki je lahko bolj ali manj primeren za umetniško obdelovanje.

Pri Moletu pogrešamo predmetnosti. Samega žvenketa besed se človek naveliča, globoka, plastično izražena misel pa duha oživlja.

Kako različna sta Pregelj in Molè! — Prvi misli, stvari, drugi zлага besede in metafore. Beseda „pesnik“ je pomenila pri starih Grkih isto, kot „stvaritelj“, ker pravi pesnik mora stvariti misli in ideje. Idej pogrešamo v Moletovih poezijah, onih živih, krepkih misli, ki se krešejo n. pr. iz Prešernovih poezij.

A. Aškerc: **Pesnitve. Peti zbornik.** V Ljubljani 1910. Založil L. Schwentner, str. 268.

Aškerc je spet zbral raztresene svoje ude. Z bojaznijo prime človek za vsako njegovo novo knjigo. Tako žal je starega pesnika, ki je nekdanj napisal nekaj lepih balad in romanc, da sedaj tako onečašča svoj spomin! In vsaka nova knjiga, novo razočaranje. V „Akropolis in piramide“ se je še tuintam zaiskrila iskra ugaslega genija, a v sedanjih zbirki jih je iskati prazen trud. Bereš in bereš in čutiš, kakor da bi žaganje jedel. Ako bi ne bil prisiljen včasih nasmehniti se radi njegove naivne polemike s svojimi kritiki, ako bi se ne začudil včasih nad njegovo plitvo filozofijo in ako bi te ne dirnilo semtertje njegovo frivolno

bogokletstvo, bi duh ne prenesel suhoparnosti njegove poezije.

Aškerc je hud na svoje kritike in polemizira z njimi po svoje. To se pravi, ozmerja jih robato in to mu zadostuje.

On sam, Aškerc, je popotni godec cigan, ki igra pivcem v oštariji, kritik je pa v hlevu osel, ki ga moti s svojim riganjem.

On sam je hrast, ki raste mogočno na dobravi, kritik je pa majhno, črno prase, ki pobira njegove želode. Potem se pa „blatno in smrdljivo prase“ še počoha s trebuhom ob hrast in mu pusti nekaj za spomin.

On sam je kip Garibaldijev v Rimu, kritik je pa „gizdav in suh kužek“, „mlad, nadut in smešen psiček“, „potepuh z blatnim gobcem“, ki poškropi granitni podstavek spomenika.

On sam je beli slon Ali, ki nese maharadžo v goste džungle na lov na tigre, kritik je pa komarček, ki mu brenči pod repom. A slon se ne zmeni za suhega in drobnega komarja.

On je vlak, ki drči v daljavi, kritik pa ošabni, neumni in bahavi bik, ki mu nastavi roge in ga hoče zadržati.

On sam je orel, ki plava po višinah, kritik pa petelin, ki kikirika med kokošmi po dvorišču.

Na kritiko dr. Mahniča je odgovoril svoj čas Aškerc s pesmijo „Pegaz in osel“, v kateri je bilo vključeno ogromni surovosti, vendar nekaj jedratih stavkov in krepkih potez. Naj čitatelj primeri ono pesem z gori navedenimi. Surovost se je pomnožila, umetnosti misli in sloga so izgubile zadnje sledi. Tako se zmerjajo barabe po predmestjih.

Ako gospod Aškerc misli, da je s tem rešil svoj pesniški renomé, mu čisto nič ne ugovarjamo. Drugo je, ako mu bo občinstvo verjelo. V norišnici v Hallu na Tirolskem živi neki možak, ki zatrjuje, da je on ruski car. Seveda mu nihče ne ugovarja. Mene kot človeka celo jako veseli, da ima v sebi tako visoke pojme. Naj si s tem slajša in lajša življenje, ki gotovo tudi njemu ni prizanašalo z grenkostmi.

Lirika je izginila v tem zborniku popolnoma. Izmed šestih pesnitev, katere imenuje lirične, bi mogli s široko vestjo dati ta pridevek samo najkrajši: „Sivi lasje.“ O njeni pesniški vrednosti je seveda druga beseda.

Epske pesmi so pa čezinčez samo žaganje.

Aškerc ljubi jako predmete, katere imenujemo navadno bogokletne. Bogokletja je v tej zbirki več, kot je bila kdaj navada.

Predstavimo si, da bi na Turškem kdo izdajal pesmi, v katerih bi sramotil turško vero in njene ustanove in še na tako frivolen način, kot dela pri nas Aškerc. — Najmanj bi se moralo reči, da je tako žaljenje svetih čutil svojega bližnjega netaktno in olikanega človeka nevredno. Kaj bi ljudstvo in državna oblast k temu rekla, to je pa še drugo vprašanje. Na vsak način ne more surovost nikdar biti predmet umetnosti.

V pesnitvi „Ahasver oznanja novo vero“ nam razlaga Aškerc svojo vero. Od nejasnega panteizma je zašel k popolnoma suhemu življenjskemu materializmu: „Carpe diem“, uživaj tekoči dan in ne povprašaj ničesar več, ker ni ničesar razen trenutnega uživanja.

Razumem, da Aškerc ne ljubi dogem. Saj vera se ne da izsiliti.

Razume se, ako kritikuje Cerkev in njene naprave. Saj se sklada sveta cerkev iz božjega in iz človeškega dela in poslednji je vedno nepopolen, potreben reforme in podvržen kritiki.

Razumemo, da ima kdo drugačno svetovno naziranje od našega, toda, kako more imeti sicer izobražen človek tako puhlo svetovno naziranje, to je nerazumljivo! Menda tudi „Svobodna misel“ ne more zahtevati od človeka takega „sacrificio dell' intelletto“?

V nekaterih pesnitvah je lasciven, kakor po navadi. Skupini „Ilirija“ in „Tahi na Statenbergu“ sta suhoparno žaganje, tuintam pomešano z lascivnostjo. Mnogo pesnitev pa ni nič drugega, kakor „slovopletenije“, da rabimo tehnični izraz srednjeveške cerkvene slovenščine.

Pripomnim še, da opisuje nekje svojega vzornika juda Spinozo kot starega filozofa s častitljivo sivo brado. Naj bi pogledal kdaj njegovo sliko in njegovo biografijo, pa se bo poučil o njegovi starosti in o njegovi bradi.

Dr. L.

Tekom zadnjega časa je izšlo več slovenskih knjig, katerih ocene radi pomanjkanja prostora ne moremo prinesiti v današnji številki. Omenjamo:

Vodnik Marijanski. Izdalo osrednje vodstvo Marijinih družb za ljubljansko škofijo. Založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani, 1910. — Izborna knjiga, o kateri več prihodnjič.

Franc Terseglav: **Zlata knjiga slovenskih Orlov.** Založil konzorcij Mladosti, Ljubljana 1910. — V resnici zlata knjiga, več prihodnjič.

Josephus Erker: **Endiridion Liturgicum.** Druga popravljena izdaja, 1910. Založila Katoliška Bukvarna.

Zbirka ljudskih iger, 13. snopič. Založila Katoliška Bukvarna, 1910.

Ivan Robida: **Ljubljana,** kažipot za stolno mesto Kranjske. Založila Katoliška Bukvarna, 1910.

6009

Češka.

Lupor Niederle: **Slovanský Svět.** Praga 1910. Strani 198, cena 3.20 K. — Znani mladi in marljivi češki učenjak nam je podal v navedeni knjižici izboren zemljepisni in statistični pregled sodobnega Slovanstva. On stoji na realnem stališču obstoječih razmer in se ne spušča v nobena politična in državno-pravna vprašanja. Slovanske narode jemlje tako, kakor so se razvili pod političnimi vplivi. On se ne spušča n. pr. v kajkavsko ali v kašubsko vprašanje, ki je za filologa zelo zanimivo. Tvarino je zbral vestno in natančno, ter jo obravnava jasno in pregledno. V nekaterih točkah, n. pr. kar se tiče Poljakov v Šleziji,

bodo nekateri možje drugačnega mnenja. Brez dvoma bode pa Niederlovo delo marsikomu dobro došlo. Takega pregleda o slovanstvu še nismo imeli.

6009

Srbska.

Andra Gavrilović: **Istorija srpske i hrvatske književnosti slavensko-narodnega jezika.** Beograd 1910, str. 208, cena 5 K. — Gavrilović opisuje zgodovino srbske cerkveno-slovanske književnosti. Delo ni samostojno, ampak zbira najbolj znane rezultate prejšnjih preiskavanj. Moti tudi dolgi uvod in prvi del, kjer govori vsemogoče o književnosti in njeni zgodovini ter o Srbih in Hrvatih. Ta uvod je nepotreben in v primeri z obsegom in kompilatoričnim značajem knjige odveč. Tudi o sv. Cirilu in Metodu razpravlja veliko bolj naširoko, kot bi bilo potrebno za celotno delo. Knjižica bo imela praktični pomen predvsem za srednješolsko mladino, semtertja bi pa utegnili služiti tudi komu drugemu, ako ne bo imel ravno pri roki obširnejšega dela.

6009

Poljska.

Andrezej Strug: **Dzieje jednego pocisku.** (Zgodovina enega strela.) — Pod tem psevdonimom nam opisuje znani poljski pisatelj krvavo sliko iz rusko-poljske revolucije. Neznani kemik je izdelal bombo v svoji delavnici v varšavskem predmestju. Tuje in neznano je njegovo ime svetu in svet je tuj njemu. Živi samo za svojo umetnost, proučuje kemične snovi in iznajduje vedno silnejša razstreliva. K njemu prihaja dan za dnevom točno kot ura mlado, borno oblečeno dekle. Hladna in tuja sta si med sabo. Dekle sprejema narejene bombe ter jih odnaša v svojem mufu na določeno mesto. Nikdar ne ve, kdaj se bode stekla njena ura, na vsakem koraku jo čakajo vislice. Bombe shranjuje neki doktor, pošten in soliden človek, v svojem stanovanju na polici. Vsako minuto mu grozi smrt, vsak trenotek pride k njemu lahko revizija. Pripelje se pred doktorjevo hišo kočija in iz nje stopi mlada, elegantno oblečena grofica. Stopi k oknu, vzame bombo in jo skrije pod svojo obleko, da jo nese, komur je namenjena. V gradu sedi gubernator skoraj brezumen in strahu ter prejema vedno nova poročila o napadih in o bojih, ne upa si skoraj storiti koraka niti po sobah svojega stanovanja, kajti povsod mu grozi skrivnostna bomba.

Tako opisuje pisatelj zgodovino ene bombe, katerih je padlo za časa revolucije tisoče. Knjiga je pisana v krasnem slogu in nam podaja nekaj vpogleda v skrivnostno moč teme.

